

دادگاه‌های حل‌مسئله در حقوق کیفری ایران

دکتر علی عزیزی

رئیس شعبه دادگاه کیفری تهران و مدرس دانشگاه

تقدیم بہ:

ارواحِ طیّہ شہداء و پدر و مادر عزیزم؛

ہمسرمہر بانم « فریبا » و دختر نازنینم « زہرا ».

جدول ۱: فهرست علائم اختصاری

عنوان اختصاری	عنوان کامل
د.د.م.م	دادگاه درمان مدار موادمخدر
ق.ا.م.	قانون مجازات اسلامی
ق.ا.د.ک	قانون آئین دادرسی کیفری
ق.ا.د.م	قانون آئین دادرسی مدنی
قانون منع کشت خشخاش... ۱۳۳۴	قانون منع کشت خشخاش و استعمال تریاک مصوب ۱۳۳۴/۸/۷
قانون اصلاح قانون منع کشت خشخاش... ۱۳۳۸	قانون مربوط به اصلاح قانون منع کشت خشخاش و استعمال تریاک ۱۳۳۴ مصوب ۱۳۳۸/۲/۱۹
قانون تشدید مجازات... ۱۳۴۸	قانون تشدید مجازات مرتکبین اصلی جرایم مندرج در قانون اصلاح قانون منع کشت خشخاش و اجازه موقوفی تعقیب و اجرای مجازات سایر مرتکبین جرایم مذکور ۱۳۴۸/۳/۳۱
قانون تشدید مجازات... ۱۳۵۹	لایحه قانونی تشدید مجازات مرتکبین جرایم موادمخدر و اقدامات تأمینی و درمانی به منظور مداوا و اشتغال به کار معتادان مصوب ۱۳۵۹/۳/۱۹ شورای انقلاب
ق.م.ب.م.م ۱۳۶۷	قانون مبارزه با موادمخدر ۱۳۶۷/۸/۳
ق.ا.ق.م.ب.م.م ۱۳۷۶	قانون اصلاح قانون مبارزه با موادمخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۶۷/۸/۳
اصلاحیه ق.ا.ق.م.ب.م.م ۱۳۸۹	اصلاحیه قانون اصلاح قانون مبارزه با موادمخدر ۱۳۷۶ مصوب ۱۳۸۹/۵/۹
آئین نامه پیشگیری از اعتیاد... ۱۳۷۷	آئین نامه پیشگیری از اعتیاد، درمان معتادان و حمایت از افراد در معرض خطر اعتیاد مصوب ۱۳۷۷/۱۱/۲۰ ستاد مبارزه با موادمخدر
آئین نامه تبصره ۱ ماده ۱۵ اصلاحیه ق.ا.ق.م.ب.م.م	آئین نامه مراکز مجاز درمان و کاهش آسیب اعتیاد به موادمخدر و روانگردان ها موضوع تبصره یک ماده ۱۵ اصلاحیه قانون اصلاح قانون مبارزه با موادمخدر مصوب ۱۳۹۱/۲/۱۷
دستورالعمل تبصره یک ماده ۱۵ اصلاحیه ق.ا.ق.م.ب.م.م	دستورالعمل تأسیس، مدیریت و نظارت بر مراکز مجاز دولتی، غیردولتی، خصوصی و یا سازمان های مردم نهاد درمان و کاهش آسیب معتادان موضوع تبصره یک ماده ۳ آئین نامه تبصره یک ماده ۱۵ اصلاحیه قانون اصلاح قانون مبارزه با موادمخدر مصوب ۱۳۹۱/۴/۲۶

۶ □ دادگاه‌های حل مسأله در حقوق کیفری ایران

<p>آئین‌نامه اجرایی درمان و کاهش آسیب معتادان بی‌بضاعت موضوع تبصره ۲ ماده ۱۵ قانون مبارزه با موادمخدر با اصلاحات و الحاقات بعدی ۱۳۹۶/۹/۲۷</p>	<p>آئین‌نامه تبصره ۲ ماده ۱۵ اصلاحیه ق.ا.ق.م.ب.م</p>
<p>آئین‌نامه اجرایی مراکز نگهداری، درمان و کاهش آسیب معتادان موضوع ماده ۱۶ قانون مبارزه با موادمخدر مصوب ۱۳۹۶/۹/۲۷</p>	<p>آئین‌نامه ماده ۱۶ اصلاحیه ق.ا.ق.م.ب.م</p>
<p>آئین‌نامه مراقبت بعد از خروج معتادان موضوع تبصره ۱ ماده ۱۶ قانون مبارزه با موادمخدر مصوب ۱۳۹۲/۸/۱۱</p>	<p>آئین‌نامه مراقبت بعد از خروج معتادان</p>
<p>دستورالعمل تأسیس و اداره مراکز اجتماع درمان مدار اقامتی و مراکز اجتماع درمان مدار غیراقامتی (روزانه) مصوب ۱۳۹۷ سازمان بهزیستی کشور</p>	<p>دستورالعمل مراکز اجتماع درمان مدار...</p>
<p>قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱</p>	<p>قانون نظام جامع رفاه...</p>

فهرست مطالب

سپاس‌گزاری	۱۷
درآمد	۱۹
(۱) تبیین موضوع و هدف کتاب	۱۹
(۲) اهمیت و ضرورت توجه به رویکرد حل مسئله	۲۶
(۳) پیشینه پژوهش	۲۷
(۴) روش پژوهش و شیوه گردآوری اطلاعات	۳۲
۴-۱. تحلیل محتوا	۳۴
۴-۲. مصاحبه	۳۸
۴-۳. مشاهده	۳۹
(۵) روش نمونه‌گیری و حجم نمونه‌ها	۴۰
(۶) چارچوب و محدوده‌ی پژوهش	۴۲
۶-۱. مقصود از «حل مسئله»	۴۲
۶-۲. حیطه‌ی جرایم یا مشکلات مورد بررسی	۴۳
۶-۳. حیطه‌ی نهادهای مورد بررسی	۴۴
۶-۴. حیطه‌ی موضوعات مورد بررسی	۴۵
(۷) ساختار و چینش مطالب کتاب	۴۶

فصل اول: مفهوم‌شناسی و گونه‌شناسی داد‌گاه‌های حل مسئله

۱-۱. مفهوم‌شناسی	۵۰
------------------	----

۸ □ دادگاه‌های حل مسأله در حقوق کیفری ایران

- ۱-۱-۱. مفهوم‌شناسی اصلاح و درمان ۵۰
- ۱-۱-۱-۱. مفهوم بازپروری ۵۲
- ۱-۱-۱-۲. اصلاح و رویکردهای اصلاحی ۵۳
- ۱-۱-۱-۳. درمان و رویکردهای درمانی ۵۴
- ۱-۱-۲. سیر ظهور و تعریف «حل‌مسئله» ۵۶
- ۱-۱-۳. ماهیت و ساختار دادگاه‌های حل‌مسئله ۶۶
- ۱-۱-۴. ویژگی‌های بنیادین دادگاه‌های حل‌مسئله ۷۰
- ۱-۱-۵. مفهوم و شیوه دادرسی در دادگاه‌های حل‌مسئله ۷۷
- ۲-۱. گونه‌شناسی دادگاه‌های حل‌مسئله ۸۰
- ۱-۲-۱. دادگاه‌های حل‌مسئله با رویکرد درمانی ۹۰
- ۱-۲-۱-۱. دادگاه‌های درمان‌مدار موادمخدر ۹۰
- ۱-۲-۱-۲. دادگاه‌های درمان‌مدار خانواده ۹۵
- ۱-۲-۱-۳. دادگاه‌های وابستگی (اشخاص لازم‌الحمایه) ۹۹
- ۱-۲-۱-۴. دادگاه‌های سلامت روان ۱۰۰
- ۱-۲-۱-۵. دادگاه‌های درمان‌مدار کهنه‌سربازان ۱۰۵
- ۱-۲-۱-۶. دادگاه‌های بی‌خانمان‌ها ۱۰۷
- ۲-۲-۱. دادگاه‌های حل‌مسئله با رویکرد اصلاحی یا ترمیمی ۱۱۰
- ۱-۲-۲-۱. دادگاه‌های اطفال و نوجوانان ۱۱۰
- ۲-۲-۲-۱. دادگاه‌های خشونت خانگی ۱۱۴
- ۳-۲-۲-۱. دادگاه‌های ورود مجدد به اجتماع ۱۱۹
- ۴-۲-۲-۱. دادگاه‌های اجتماع‌محور ۱۲۴
- ۵-۲-۲-۱. دادگاه‌های جرایم/مجرمین جنسی ۱۲۷
- ۳-۲-۱. دادگاه‌های حل‌مسئله در مفهوم‌نویس حقوقی - اجتماعی ۱۲۸
- ۱-۳-۲-۱. دادگاه حل‌مسئله محیط زیست ۱۲۹
- ۲-۳-۲-۱. دادگاه حل‌مسئله مسکن ۱۳۱

فصل دوم مبانی نظری، ابزارها و شیوه‌های حل مسئله

- ۱-۲. مبانی نظری رویکرد حل مسئله ۱۳۴
- ۱-۳-۲. حقوق درمان‌مدار و عدالت ترمیمی ۱۳۵
- ۲-۳-۲. عدالت عمل‌گرا ۱۳۸
- ۳-۳-۲. نظریه عدالت رویه‌ای ۱۴۰
- ۴-۳-۲. نظریه بازدارندگی ۱۴۱
- ۵-۳-۲. نظریه یادگیری اجتماعی ۱۴۵
- ۶-۳-۲. نظریات و تحولات سیاسی ۱۴۸
- ۷-۳-۲. حقوق بنیادین بشری ۱۵۴
- ۲-۲. شیوه‌ها و ابزارهای حل مسئله ۱۵۹
- ۱-۲-۲. شیوه‌های درمانی بالینی ۱۶۰
- ۱-۲-۲-۱. تفاوت «درمان» در رویکرد حل مسئله و جرم‌شناسی‌های بالینی ۱۶۰
- ۲-۲-۲-۱. انواع روش‌ها و مراحل درمان بالینی ۱۶۴
- ۲-۲-۲. حقوق درمان‌مدار ۱۶۹
- ۱-۲-۲-۲. تعریف و هدف حقوق درمان‌مدار ۱۷۰
- ۲-۲-۲-۲. انواع تکنیک‌های حقوق درمان‌مدار ۱۷۴
- ۳-۲-۲. عدالت ترمیمی ۱۷۸
- ۱-۳-۲-۲. پیشینه و ماهیت عدالت ترمیمی ۱۷۸
- ۲-۳-۲-۲. رویه‌ها و اصول بنیادین عدالت ترمیمی ۱۸۰
- ۳-۳-۲-۲. جایگاه عدالت ترمیمی در رویکرد حل مسئله ۱۸۱
- ۴-۲-۲. عدالت رویه‌ای (فرایندمحور) ۱۸۳
- ۱-۴-۲-۲. چیستی و ارتباط عدالت رویه‌ای با عدالت کیفری ۱۸۳
- ۲-۴-۲-۲. جایگاه عدالت رویه‌ای در نظام حقوقی ایران ۱۸۷

فصل سوم اصول حاکم بر دادگاه‌های حل مسئله در بستر نظام تقنینی و قضایی ایران

- ۱-۳. اصول حاکم بر دادگاه‌های حل مسئله و ظرفیت‌های تقنینی ایران ۱۹۳
- ۱-۱-۳. تحوّل گفتمان از قضاوت سنتی به حل مسئله ۱۹۴

۱۰ □ دادگاه‌های حل مسأله در حقوق کیفری ایران

- ۲-۱-۳. مشارکت‌پذیری در فرایند تصمیم‌گیری، درمان و نظارت ۲۰۰
- ۳-۱-۳. نظارت قضایی بر فرایند اصلاح، درمان و بازپروری ۲۰۵
- ۴-۱-۳. تلفیق خدمات درمانی و اصلاحی با روند دادرسی ۲۱۱
- ۵-۱-۳. ارائه خدمات حمایتی در فرایند اصلاح و درمان ۲۱۶
- ۲-۲. چالش‌های قانونی و ساختاری اصول حل مسئله در ایران ۲۲۰
- ۱-۲-۳. موانع قانونی حل مسئله و جلوه‌های ضددرمانی قوانین کیفری ۲۲۱
- ۱-۲-۳. قابل تجدیدنظر بودن همه آراء قضایی ۲۲۱
- ۲-۱-۲-۳. محدودیت درمان یا حل مسئله در جرایم یا مجازات‌های شرعی ۲۲۳
- ۳-۱-۲-۳. الزام قانونی به مختومه نمودن پرونده به‌رغم بقای مشکل ۲۲۳
- ۴-۱-۲-۳. تفکیک صلاحیت قضایی؛ رسیدگی جزیره‌ای به مشکل ۲۲۵
- ۲-۲-۲. جلوه‌های ضددرمانی ساختار و تفکر سازمانی ۲۲۶
- ۳-۳. چالش‌ها و راهکارهای کاربردی اصول حل مسئله در دادسرا و دادگاه‌های کیفری ایران ۲۲۷
- ۱-۳-۳. ضرورت کاربردی رویکرد حل مسئله ۲۲۸
- ۲-۳-۳. اثربخشی رویکرد حل مسئله ۲۳۳
- ۳-۳-۳. تفسیرهای سنتی از کارکرد نهاد قضاوت ۲۴۳
- ۴-۳-۳. ابهام و محدودیت در فرایند تشخیص مشکل و درمان متهم ۲۵۰
- ۵-۳-۳. عدم تناسب سازوکارهای تشویقی و تنبیهی ۲۶۰
- ۶-۳-۳. محدودیت منابع مالی و انسانی مورد نیاز برای درمان ۲۶۵
- ۷-۳-۳. محدودیت‌های اتخاذ تصمیمات اصلاحی - درمانی در رأی نهایی ۲۷۰

فصل چهارم دیدگاه‌های درمان‌مدار حل مسئله به اعتیاد در ایران

- ۱-۴. سیر تحول سیاست‌های مبتنی بر اصلاح و درمان معتادان در ایران ۲۷۸
- ۱-۱-۴. رویکرد عدم مداخله یا مداخله‌های منجر به تشویق مصرف مواد ۲۷۹
- ۲-۱-۴. مداخله کیفری مبتنی بر سزاگرایی یا ترک اجباری ۲۸۱
- ۳-۱-۴. سازوکارهای تشویقی و حمایتی ترک اعتیاد ۲۸۵
- ۴-۱-۴. اقدامات پیشگیرانه، غیرکیفری و اجتماع‌محور ۲۸۸

فهرست مطالب □ ۱۱

۲۹۲.....	۵-۱-۴. رویکرد درمانی
۲۹۶.....	۲-۴. ارزیابی طرح آزمایشی دادگاه درمان‌مدار موادمخدر ایران
۳۰۰.....	۱-۲-۴. ارزیابی مبانی قانونی و ساختار سازمانی
۳۰۰.....	۱-۱-۲-۴. عدم کاربست صحیح مبانی قانونی
۳۰۶.....	۲-۱-۲-۴. عدم تناسب و ضعف در عنوان و ساختار سازمانی
۳۱۴.....	۲-۲-۴. ارزیابی شاخص‌های شناسایی، پذیرش و غربالگری درمان‌جو
۳۱۴.....	۱-۲-۲-۴. ابهام در شاخص‌های شناسایی و پذیرش درمان‌جو
۳۲۳.....	۲-۲-۲-۴. عدم رعایت استانداردهای غربالگری
۳۲۹.....	۳-۲-۴. ارزیابی فرایند درمان، توانمندسازی و دوره پس‌درمان
۳۲۹.....	۱-۳-۲-۴. عدم بهره‌گیری صحیح از تعهدنامه، تفهیم مشوق‌ها و تنبیه‌ها
۳۳۲.....	۲-۳-۲-۴. عدم سنجش صحیح درمان‌جو و فقدان ارزیابی برنامه درمانی
۳۳۷.....	۳-۳-۲-۴. نقص در ارجاع و اجرای دوره‌های درمان و توانمندسازی
۳۴۴.....	۴-۳-۲-۴. تحلیل تصمیم قضایی و اقدامات پس از دوره درمان

فصل پنجم دیدگاه‌های ترمیمی حل‌مسئله به دادرسی کیفری و اطفال در ایران

۳۵۳.....	۱-۵. کاربست رویکرد ترمیمی در دادگاه‌های حل‌مسئله و دادرسی‌های کیفری ایران
۳۵۳.....	۱-۱-۵. کاربست رویکرد ترمیمی در دادگاه‌های حل‌مسئله
۳۵۳.....	۱-۱-۱-۵. امکان‌سنجی اعمال رویکرد ترمیمی در دادگاه‌های حل‌مسئله
۳۵۶.....	۲-۱-۱-۵. چالش‌های اعمال رویکرد ترمیمی در دادگاه‌های حل‌مسئله
۳۶۱.....	۳-۱-۱-۵. آثار مثبت اعمال رویکرد ترمیمی در دادگاه‌های حل‌مسئله
۳۶۳.....	۲-۱-۵. کاربست رویکرد ترمیمی در دادگاه‌های کیفری
۳۶۳.....	۱-۲-۱-۵. جلوه‌های ترمیمی رویکرد حل‌مسئله در رویه قضایی کیفری
۳۶۸.....	۲-۲-۱-۵. موانع رویکرد ترمیمی حل‌مسئله در دادرسی و دادگاه‌های کیفری
۳۷۲.....	۳-۲-۱-۵. لزوم رسمیت‌بخشی به توافقات ترمیمی
۳۷۵.....	۲-۵. رویکرد حل‌مسئله به دادرسی اطفال و نوجوانان در ایران
۳۷۶.....	۱-۲-۵. تفکر قضایی مسئله‌محور در حوزه دادرسی اطفال

۱۲ □ دادگاه‌های حل مسأله در حقوق کیفری ایران

- ۳۷۷..... ۱-۲-۵. تفکر حل مسئله در مدیران دستگاه قضایی
- ۳۸۰..... ۲-۱-۲-۵. تفکر حل مسئله در قاضی اطفال و نوجوانان
- ۳۸۴..... ۲-۲-۵. سنجش وضعیت متهمان نوجوان و اتخاذ تصمیم مناسب
- ۳۹۱..... ۳-۲-۵. ابتکار عمل‌های ترمیمی در دادرسی اطفال و نوجوانان
- ۳۹۲..... ۱-۳-۲-۵. تفسیرهای قضایی ترمیمی
- ۳۹۲..... ۱-۱-۳-۲-۵. ارجاع تمام جرایم تعزیری به میانجیگری
- ۳۹۵..... ۲-۱-۳-۲-۵. تفسیرهای قضایی ترمیمی از نهاد گذشت مشروط یا مُعلق
- ۳۹۹..... ۳-۱-۳-۲-۵. رفع محدودیت‌های شکلی قانونی با تفسیر ترمیمی
- ۴۰۱..... ۴-۱-۳-۲-۵. قرار ارجاع به میانجیگری: نوآوری قضایی در مقابل آمارگرایی
- ۴۰۳..... ۲-۳-۲-۵. بهره‌گیری از کارکرد ترمیمی نهادهای حمایتی
- ۴۰۳..... ۱-۲-۳-۲-۵. جایگزینی نهادهای ترمیمی مشابه با تأسیس‌های قانونی
- ۴۰۴..... بلا اجرا
- ۴۰۴..... ۲-۲-۳-۲-۵. همکاری داوطلبانه برخی وکلاء و انجمن حمایت از حقوق
- ۴۰۹..... کودکان
- ۴۱۵..... نتیجه‌گیری و پیشنهاد الگوی مطلوب حل مسئله
- ۴۱۶..... ۱-۶. نتایج پژوهش
- ۴۱۶..... ۱-۱-۶. چستی رویکرد حل مسئله و جایگاه آن در نظام حقوقی ایران
- ۴۱۸..... ۲-۱-۶. نتایج کاربست اصول حل مسئله در دادرسی و دادگاه‌های کیفری ایران
- ۴۲۱..... ۳-۱-۶. نتایج ارزیابی فرایند تشکیل دادگاه درمان‌مدار مواد مخدر در ایران
- ۴۲۳..... ۴-۱-۶. نتایج کاربست شیوه‌های ترمیمی و رویه‌ای حل مسئله در ایران
- ۴۲۶..... ۲-۶. پیشنهادها؛ الگوی مطلوب حل مسئله
- ۴۲۸..... ۱-۲-۶. پیش‌بینی و متناسب‌سازی سازوکارهای قانونی حل مسئله
- ۴۲۸..... ۱-۱-۲-۶. تصویب و اصلاح مقررات مسئله‌محور و درمان‌مدار
- ۴۲۹..... ۲-۱-۲-۶. مشروعیت بخشی به اقدامات دادگاه و ضمانت‌اجراهای مسئله‌محور
- ۴۳۲..... ۳-۱-۲-۶. پیش‌بینی رسیدگی غیرترافعی و تغییر نقش قاضی
- ۴۳۳..... ۴-۱-۲-۶. لزوم پیش‌بینی منابع مالی و حمایتی
- ۴۳۴..... ۲-۲-۶. پیش‌بینی و متناسب‌سازی ساختارهای سازمانی حل مسئله

فهرست مطالب □ ۱۳

- ۴۳۵..... ۱-۲-۲-۶. کاربست الگوی «درمان دادگاه‌مدار»
- ۴۳۶..... ۲-۲-۲-۶. تشکیل بیمارستان روان‌پزشکی قانونی
- ۴۳۶..... ۳-۲-۲-۶. اصلاح ساختار دادگاه اطفال در راستای حل مسئله
- ۴۳۷..... ۳-۲-۲-۶. پایبندی به اصول حل مسئله در فرایند اجرا
- ۴۳۷... ۱-۳-۲-۶. آموزش قضات مسئله‌محور و تدوین «کتابچه راهنمای حل مسئله»
- ۴۳۷-۲-۳-۲-۶. تدوین «راهنمای روش‌شناختی حل مسئله» و بهره‌گیری از سیستم
برخط مدیریت اطلاعات
- ۴۳۸..... ۳-۳-۲-۶. لزوم رعایت اصول دادرسی منصفانه و حقوق منتج از الزامات
قانونی
- ۴۳۹..... ۴-۳-۲-۶. لزوم رسیدگی افتراقی مسئله‌محور به مشکلات زیربنایی
- ۴۴۱..... ۴-۲-۶. ضرورت ارزیابی عملکرد دادگاه‌های مسئله‌محور
- ۴۴۲..... ۱-۴-۲-۶. لزوم ارزیابی دوره‌ای و نهایی
- ۴۴۲..... ۲-۴-۲-۶. تعیین شاخص‌های تخصصی ارزیابی
- ۴۴۵..... **ضمائم و پیوست‌ها**
- ۴۴۵..... ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان
- ۴۴۸..... ۲. مشخصات پرونده‌ها و آراء قضایی مورد استناد
- ۴۶۷..... ۳. مشخصات مشاهده‌های غیرمشارکتی
- ۴۶۹..... **فهرست منابع و اسناد**
- ۴۶۹..... ۱. منابع فارسی
- ۴۶۹..... ۱-۱. کتاب‌ها
- ۴۷۰..... ۲-۱. مقالات
- ۴۷۴..... ۳-۱. پایان‌نامه و رساله‌ها
- ۴۷۵..... ۴-۱. تقریرات
- ۴۷۵..... ۵-۱. گزارش‌ها و خبرها
- ۴۷۶..... ۶-۱. فرهنگ‌ها و دانش‌نامه‌ها
- ۴۷۶..... ۷-۱. قوانین
- ۴۷۶..... ۸-۱. اسناد، مقررات، دستورالعمل‌ها و راهنماها

۱۴ □ دادگاه‌های حل مسأله در حقوق کیفری ایران

۲. منابع انگلیسی	۴۷۸
2-1. Books	۴۷۸
2-2. Book Sections	۴۸۲
2-3. Theses	۴۸۲
2-4. Articles	۴۸۳
2-5. Reports	۴۹۳
2-6. Case Laws	۴۹۶
2-7. Law Dictionaries and Encyclopedias	۴۹۶
2-8. Key Components, Best Practice Standards, Guiding Principles and Essential Elements of Problem-Solving Approach.....	۴۹۶
2-9. Problem-Solving and Therapeutic Laws and Regulations	۴۹۹
2-10. Documents, Resolutions and official Reports	۵۰۲
2-11. Problem-Solving and Therapeutic Websites	۵۰۴
2-12. Other cited web pages:	۵۰۶
۳. واژه‌نامه انگلیسی - فارسی	۵۰۷

فهرست جدول‌ها

- جدول ۲: طبقه‌بندی آراء قضایی و پرونده‌های مورد استناد ۳۷
- جدول ۳: طبقه‌بندی گروه‌های مصاحبه‌شونده ۳۸
- جدول ۴: فهرست انواع مختلف دادگاه‌های حل مسئله ۸۶
- جدول ۵: فهرست انواع مختلف دادگاه‌های درمان‌مدار موادمخدر ۹۳
- جدول ۶: فهرست انواع دادگاه‌های اطفال و نوجوانان ۱۱۲
- جدول ۷: انواع رویکردهای روان‌شناختی در درمان وابستگی به الکل و مواد ۱۶۶
- جدول ۸: مقایسه ویژگی‌های قضات و فرایند دادرسی سنتی با دادگاه‌های حل مسئله ۱۹۷
- جدول ۹: اعضای دادگاه درمان‌مدار موادمخدر تهران، تخصص و وظایف آنها ۳۰۸
- جدول ۱۰: آمار درمان‌جویان د.د.م.م تهران بر حسب سن و وضعیت تأهل ۳۱۷
- جدول ۱۱: فرم‌های پیش‌بینی‌شده برای غربالگری در د.د.م.م ایران ۳۲۶
- جدول ۱۲: فرم‌های پیش‌بینی‌شده در راهنمای د.د.م.م ایران برای سنجش درمان‌جو ۳۳۳
- جدول ۱۳: انواع مراکز درمانی و کاهش آسیب در ایران ۳۳۹
- جدول ۱۴: مشخصات مصاحبه‌شوندگان ۴۴۵
- جدول ۱۵: مشخصات پرونده‌های طرح آزمایشی دادگاه درمان‌مدار موادمخدر تهران ۴۴۸
- جدول ۱۶: مشخصات پرونده‌های متهمان دارای مشکل زیستی، روانی یا اجتماعی ۴۵۵
- جدول ۱۷: مشخصات پرونده‌ها و آراء کیفری مربوط به اطفال و نوجوانان ۴۵۷
- جدول ۱۸: مشخصات سایر پرونده‌ها و آراء کیفری مورد استناد ۴۶۳
- جدول ۱۹: مشخصات مشاهده‌های غیرمشارکتی ۴۶۷